

Overdrachtsverslag ds. Harrie de Reus

Afscheid als ruimte maken voor verlangen

Mijn vertrek als predikant van de Protestantse Gemeente Maas-Heuvelland volgt op een periode van afwezigheid in de gemeente. Toen ik aan het begin van dit met jaar met ziekteverlof ging bleek er veel te verwerken. Alles loslaten en tot rust komen, was het devies van de Arboarts en psycholoog. Tot mijzelf komen, terug naar mijn behoeften en mijn verlangens – ik ontdekte hoe ik die allemaal had weggeorganiseerd door mijn zorg voor mijn gezin, mijn werk, de anderen.

Dankbaar ben ik voor deze tijd, en de aandacht die vanuit de PGMH werd gegeven in het contact met de Kerkenraad en het warme meeleven in kaartjes en brieven gemeenteleden. Telkens was er in het contact belangstelling en werd mij vooral ruimte gegeven. En zowel bij de Kerkenraad als bij mij was er in het contact de openheid en het realisme dat ik terug zou kunnen komen en mijn werk hier weer zou oppakken, maar ook het scenario dat ik verder zou trekken.

Mijn verwerking en heroriëntatie van de afgelopen maanden hebben ertoe geleid dat ik verder trek en naar een andere gemeente ga. Voor mij voelt dat kloppend en goed om na twaalf jaar een nieuwe gemeente te gaan dienen. Mijn persoonlijke en beroepsmatige heroriëntatie valt samen met de heroriëntatie waar de PGMH zich in bevindt. Daardoor ontstaat ruimte voor een andere predikant die daarin met de gemeente optrekt. Die samenloop voelt bijzonder en ik ben benieuwd waar de heroriëntatie van de PGMH en wat het aangaan van nieuwe verbindingen deze gemeente zal brengen.

Twaalf jaar verbondenheid aan de PGMH samenvatten of over die periode terugblikken is ondoenlijk. Vanuit mijn ervaring die ik in deze mooie gemeente heb opgedaan, en de ruimte die ik afgelopen maanden had om met afstand en evaluerend te kijken naar hoe deze gemeente zich ontwikkelt, zou ik wel graag wat gedachten en ideeën mee willen geven. Niet in de laatste plaats omdat de huidige situatie een urgentie heeft en ruimte kan geven voor een nieuwe fase in het bestaan van deze gemeente.

*Als je verder wilt, zul je eerst moeten loslaten –
loslaten is in wezen een diepgaande aanvaarding
van het huidige moment. Om te kunnen aanvaarden wat is,
moeten we niet meer vasthouden
aan wat we graag zouden willen zien.*

~ Yung Pueblo ~

Loslaten om verder te komen

Terugblikkend op mijn jaren hier als predikant verbonden aan de Protestantse Gemeente Maas-Heuvelland denk ik aan het boek 'Lighter' dat afgelopen maanden met mij mee reisde. Het is geschreven door Yung Pueblo, pseudoniem van de jonge, Ecuadoriaanse schrijver en meditatie-beoefenaar Diego Perez, die via Instagram en TikTok veel mensen weet te bereiken. De titel 'Lighter' doet me denken aan het programma 'Lichter op pad' van de Protestantse Kerk, waarin een handreiking wordt gegeven voor de toekomst van de kerken.

Yung Pueblo laat in zijn boek zien dat je dat wat je meemaakt in je leven, of dat wat je overkomt, kunt zien als een groeifase in je leven. En dat groeien te maken heeft met loskomen van het verleden en in waar je nu bent jouw verlangens te laten spreken. Hij gaf zijn boek daarom als ondertitel mee: 'Let go of the past, connect with the present, expand the future' – 'verlaat het verleden, omarm het heden, creëer de toekomst'. Je hoeft het verleden niet uit te wissen, maar in plaats van je vast te draaien in een cirkel die het verleden maar wil blijven herhalen en treurt om wat niet meer is, kun je daaruit stappen en andere beslissingen maken, beslissingen die jou verbinden met waar je nu bent en van daaruit de toekomst openen.

Persoonlijk raakt dit boek mij in hoe ik de afgelopen periode heb leren loslaten van wat niet meer is en kan. Het opent een weg naar een nieuwe fase in mijn leven. Tot mijzelf komen, terug naar mijn behoeften en mijn verlangens – ik ontdekte hoe ik die allemaal had weggeorganiseerd door mijn zorg voor mijn gezin, mijn werk, de anderen. In mijn verwerking heb ik ontdekt hoe beschadigingen en ervaringen in mijn leven opgedaan mij hebben gevormd om rollen aan te nemen, te doen waarvan ik dacht dat ik het moest doen om aan een beeld te voldoen.

Dat ben ik ook als predikant gaan doen, en had ook daarin het nodige los te laten in de zin van: teveel werk op me nemen, te weinig grenzen aangeven, mezelf op de laatste plaats zetten en daardoor ook niet echt zelf aanwezig kunnen zijn in wat ik deed en zei. De klassieke valkuil van dit werk. Ik werd goed in veel werk doen, me overal voor inzetten, in mooie verhalen vertellen, maar raakte mezelf en het contact met mijn verlangens gaandeweg steeds meer kwijt.

Als ik vanuit dit persoonlijke proces naar de kerk kijk, heb ik het gevoel alsof ook in de gemeente nogal eens het verlangen wordt weggeorganiseerd in iets dat in stand moet worden houden, maar wat te veel vraagt en te weinig aan de eigenlijke behoefte raakt of waarvan we in alle eerlijkheid zouden moeten concluderen dat het niet meer gaat zoals het ging. Wat mij opvalt is dat veel tijd wordt besteed aan het in stand houden van een vorm van kerkzijn die voor steeds minder mensen als relevant en zinvol wordt ervaren. En waar dus in de organisatie steeds minder vrijwilligers en ambtsdrager voor te vinden zijn die dit nog willen ondersteunen. Het risico hiervan is dat je bewust of onbewust gaat leven met de vraag hoelang we dit nog volhouden, welk kerkgebouw dadelijk als eerste zal worden gesloten en wie straks überhaupt het licht uit doet. Van een predikant verwachten dat die het tij keert is geen behulpzame veronderstelling.

Van drie naar één predikant

Terwijl ik dit schrijft zie ik op de Gulperberg vanuit mijn raam een herdershond als een malle om de kudde heenrennen om de boel bij elkaar te houden en in beweging te brengen. Er is veel positieve energie en zelfredzaamheid in deze gemeente, constateer ik in warme dankbaarheid. Maar ik voel ook de neiging veel van de predikant af te laten hangen. En een neiging bij mij om te veel werk zelf op te pakken. Daarin hebben we elkaar naar mijn gevoel versterkt en vastgehouden en een beeld van deze gemeente en haar predikant in stand gehouden waarvan ik constateer dat het niet meer realistisch is.

De overgang van drie predikanten (voordat ik kwam, ik volgde twee predikanten in het Heuvelland op) naar één predikant plus een vacature (mijn laatste periode hier) is niet gepaard gegaan met een structurele herziening van organisatie en werkafspraken. Terugkijkend zie ik hoe ik er zelf ook niet scherp genoeg op ben geweest hier (ver)andere(nde) werkafspraken bespreekbaar te maken en er heldere keuzes in te maken.

Predikant zijn van een gemeente met vier regionaal verspreide en verschillende vierplekken en twee kernen die elk eigen aandacht vragen, eigen overlegstructuren hebben en waar het besef één gemeente te zijn niet vanzelfsprekend is – het is mooi, interessant, inspirerend. Het was goed zoals dat jarenlang was en kon. En dat mag worden herinnerd, gedeeld en gevierd. Maar het gaat niet meer zoals het was. En dat is een realiteit die er al langer is en die nu met mijn vertrek met urgentie moedige stappen vraagt.

*Dat wij onszelf gewonnen geven aan het bevrijdende bestaan,
aan wat ons uitdaagt om te leven. Dat wij de stille roep verstaan.*

*Dat wij versteende zekerheden verlaten om op weg te gaan.
Dat niet de greep van het verleden ons achterhaalt en stil doet staan.*

~ Liedboek 816 ~

Blik naar de toekomst

Aanvankelijk had ik een overzicht gemaakt van al mijn werkzaamheden ter overdracht aan de Kerkeraad en mijn opvolger. Daar zie ik bij nader inzien vanaf, omdat ik me realiseer dat ik deze werkzaamheden mede heb gestoeld op te weinig grenzen in acht nemen en teveel taken op me nemen in een op meer dan één predikant ingerichte werkomgeving. Ik heb daarmee verwachtingen in de gemeente, ook ten aanzien van mijn opvolger, gecreëerd, die niet realistisch zijn. De realiteit is dat de gemeente één predikant zal hebben, die – ook gezien de ambities van het beleidskader – niet meer zal doen wat ik en mijn collega's nog wel hebben gedaan.

Liever wil ik vanuit mijn ervaring delen hoe ik naar de toekomst van deze gemeente kijk. Daarbij is het ook aan mij los te laten waar ik me jarenlang voor in heb ingezet. De suggesties die ik geef zijn soms dus ook anders dan waar ik me in mijn werk hier in de gemeente juist voor heb beijverd. Maar de realiteit van de huidige situatie vraagt naar mijn idee echt om andere stappen. We leven in een veranderende situatie, waarin we denk ik nog sterker hebben te beseffen dan we nu vaak doen, dat het niet meer wordt zoals het was. Sterk nog: dat het al snel niet meer zal zijn zoals het nu is. Maar in plaats van in termen van krimp en verlies te denken, kunnen we dit ook als een groeifase van de kerk zien. De kerk groeit van de ene vorm naar de andere.

Het gaat me aan het hart te zien dat het niet meer gaat zoals het was, maar wil graag in deze realiteit die ook allerlei kansen kent meedenken in wat deze gemeente nodig zou hebben. Als je mij zou vragen wat vanuit mijn ervaring van afgelopen twaalf jaar nu behapbaar zou zijn voor deze gemeente en wat nu nodig zou zijn om één fulltime professional goed te kunnen laten functioneren, kom ik op deze overwegingen uit. Globaal, als richting, niet als in alles uitgewerkt concreet plan.

Eigen inzet gemeente

Mijn vertrek kan worden gebruikt om een duidelijk cesuur te maken. De gemeente is nog ingericht op / gewend aan meerdere predikanten. Ik ben door mijn manier van werken ook verwachtingen gaan creëren ten aanzien van de gemeente en mijn mogelijke opvolger. Deels onrealistische verwachtingen in waar de gemeente nu is. Het voelt voor mij goed en nodig dat nu te kunnen constateren.

Mijn suggestie zou zijn om bij alle onderdelen van het gemeentelven na te gaan wat de gemeente daarin zelf wil en kan doen, juist ook in de 'leegtes' die door de vacature (zijn) ontstaan. Het gaat om het verlangen van de gemeente en het vermogen daar inzet en tijd voor te willen maken. En daarin ook bewust en moedig keuzes te maken om los te laten en ruimte te creëren. Pas op basis hiervan kan een profiel voor een nieuwe predikant worden opgesteld, waarbij helder is wat je als gemeente zelf doet en op welke plekken, op welke momenten in het jaar, bij welke activiteiten in het geheel van de gemeente professionele inzet wordt verwacht. Dat vraagt echt een andere blik dan voorheen.

De vierplekken van de gemeente

De gemeente heeft nu vier vierplekken. Dit vraagt veel inzet van betrokken vrijwilligers en financiële middelen voor het gebouw en gastpredikanten. Ik heb grote bewondering en dankbaarheid voor ieder die zich hiervoor inzet. Tegelijk blijken de zondagse vieringen qua opzet, bezoekersaantallen en collecte-opbrengsten onvoldoende duurzaam en voor steeds minder mensen in een behoefte te voorzien. Daarbij leeft er binnen en buiten de kerk behoefte aan andere vormen van kerk-zijn.

Naar mijn mening vraagt dat om een duidelijk herbezinning aan de hand van hoe deze plekken zich afgelopen jaren hebben ontwikkeld. Op basis hiervan zie ik kansen om twee plekken door te laten groeien naar de plekken waar de vierende gemeente samenkomt: de Hervormde Kerk in Vaals en de St. Jan in Maastricht, en de andere twee plekken door te laten groeien tot diaconaal-missionaire plekken: 't Gulper Hoes en de Kloosterkerk.

De Hervormde Kerk en de St. Jan als vierplek

Op beide plekken kan eenmaal in de twee weken een viering zijn met de nieuwe predikant, die zo alternerend de vieringen op twee plekken verzorgt. De vieringen worden mede voorbereid door een gemeente-brede taakgroep 'Vieren', waarvan de twee kerkmusici van de gemeente, Christine Moraal en Klaas Remerie, deel uit maken. Voor de overige zondagen wordt actief gezocht naar een alternatieve invulling, in beide zoveel mogelijk zonder predikant. Er zijn in Nederland gemeenten met goede ervaringen in het door de gemeente zelf organiseren van vieringen die de gemeente kunnen helpen te groeien naar een andere opzet en roostering van de vieringen.

Ten aanzien van de Hervormde Kerk zou daarnaast meer werk kunnen worden gemaakt van het eerdere beleidsvoornemen om deze kerk actief beschikbaar te stellen voor activiteiten en verhuur (trouwlocatie, concerten, deelname aan Üllemarkt en andere door de gemeente georganiseerde festiviteiten, meer gericht op Aken). De banden met de kerken in Aken geven kansen tot gezamenlijke vieringen en projecten.

Ten aanzien van de St. Jan zou meer werk gemaakt kunnen worden van het eerdere beleidsvoornemen 'open kerk' en actief te zoeken naar gemeenschapsvormende/-versterkende activiteiten, zoals bijvoorbeeld 'silent reading', maar ook ontmoetingsmomenten met thema/gericht op doelgroep. Verder zou ik actief inzetten op gezamenlijke vieringen met The InnBetween, waarbij de orde van dienst St. Jan wordt losgelaten en open en met inbreng van The InnBetween wordt gezocht naar nieuwe invulling in het kader van beleidsvoornemen 'nieuwe vieringen'. Samenwerking (via gebouw St. Jan, maar ook werkgroep 'Onderweg') in Connect-festival van The InnBetween, doorontwikkeling van 'Podium St Jan' en actief meedoen met door de universiteit of in Maastricht georganiseerde activiteiten (zoals de museumnacht).

't Gulper Hoes en de Kloosterkerk als sociaal-diaconale centra

Het beleid 'open kerk' is op deze twee plekken bijzonder goed gelukt met inbreng van gemeentelieden. Ik vind dit hele mooie en bewonderenswaardige ontwikkelingen. Beide plekken hebben het in zich verder te groeien naar nog meer sociaal-diaconaal-cultureel georiënteerde gemeente-/ontmoetingsplekken. Deze twee plekken kunnen beide onder een zelfstandige stichting kunnen vallen, waar de PGMH gebruiksruimte van huurt, danwel vanuit een overdrachtsconstructie een x aantal uren per week om niet gebruik kan maken van het gebouw.

Deze twee plekken worden gezien als onderdeel van de samenleving, waar je als kerk een positieve en samenbindende bijdrage aan kunt leveren. Daar kunnen ook nieuwe activiteiten vanuit de PGMH worden georganiseerd, zoals bijvoorbeeld het uitbouwen van de tienersoos in Gulpen naar kinderen van buiten de kerk en een pilot in samenwerking met musici/koren met 'sing'-ins die op een vrije, experimentele wijze vieren en samenkomen op zaterdagavond in Valkenburg. Mensen als Stef Grit en Ghislaine Mommers zouden hierin mee kunnen doen. Uit verbindingen en contacten, ook met mensen en organisaties buiten de kerk, blijkt dat de wens voor / behoefte aan een dit soort nieuwe vorm van kerk-zijn er zeker is.

Er wordt op deze plekken geen zondagse viering meer gehouden. Op projectbasis kan een beperkt aantal missionaire vieringen plaatsvinden: tijdens vakanties gericht op toeristen, waarbij van het toeristenpastoraat een eigen pilot/project wordt gemaakt, tijdens hoogtijdagen (Kerst-morgen in Valkenburg, Paasmorgen in Gulpen) als bijzonder aangeklede vieringen.

Deze plekken kennen een eigen bestuur (Bestuur Stichting Gulper Hoes en de Kloosterraad), waarin zolang als het mogelijk is een afvaardiging vanuit de PGMH zit. De activiteiten kennen eigen werkgroepjes of andere besturen (bijvoorbeeld werkgroepen die de Huiskamer en het Soepcafé in Valkenburg aansturen en het bestuur Leven naast de Brouwerij in Gulpen dat daar zorgt draagt voor sociale ontmoetingsplekken), danwel aansturing vanuit de PGMH (bijvoorbeeld filmavonden en krantenleesgroep Valkenburg vanuit Taakgroep 'Onderweg').

Bestuurlijke structuur

De huidige opzet met naast een Kerkenraad aparte kernraden vraagt te veel inzet van vrijwilligers en van de predikant. Mijn suggestie is om te groeien naar een Kerkenraad met moderamen / dagelijks bestuur dat beleidsmatige en financiële kaders stelt en geestelijk leiding geeft aan de gemeente.

Onder de Kerkenraad vallen drie gemeente-brede taakgroepen die zich richten op de taken van de kerk vanouds: 'Vieren' (eredienst), 'Omzien' (pastoraat) en 'Onderweg' (vorming en toerusting):

- Taakgroep 'Vieren'
Mijn suggestie zou zijn om een gemeente-brede taakgroep te vormen waarin de predikant en in elk geval de twee kerkmusici van de gemeente deelnemen. Doel is te komen tot vereenvoudiging van de organisatie rondom de vieringen, het uitzetten van grote lijnen en thema's voor vieringen, het verzorgen van het rooster van predikant, dienstdoend gemeentelieden en andere vrijwilligers. Waar de lokale situatie daarom vraagt kan een (liefst) ad-hoc werkgroep worden ingezet. Een vaste werkgroep houdt zich bezig met alternatieve vieringen.
- Taakgroep 'Omzien'
Mijn suggestie zou zijn de bestaande gemeente-brede taakgroep te evalueren, voor te zetten en waar nodig de opzet bij te stellen.
- Taakgroep 'Onderweg'
Mijn dringende suggestie zou zijn te zoeken naar versterking van deze werkgroep (zowel binnen als van buiten de kerk), zowel in het bedenken van activiteiten, als in de praktische uitvoering daarvan. Mensen binnen en buiten onze gemeente vinden naast of in plaats van kerkdiensten steun, inspiratie, ontmoeting, zingeving in deze activiteiten. Dat vraagt meer aandacht en steun voor deze werkgroep in het kader van nieuwe vormen van kerkzijn.

Elke taakgroep kan kleine werkgroepen onder zich hebben, die een ad-hoc karakter hebben (bijvoorbeeld voor het brengen van een paas- of kersttentatie bij de taakgroep 'Omzien', voor het organiseren van bijzondere diensten bij de taakgroep 'Vieren', etc).

Het College van Diakenen draagt zorg voor de inbreng vanuit de PGMH in de missionair-diaconale plekken. Het College van Kerkrentmeesters draagt zorg voor de St. Jan en de Hervormde kerk en de financiën middelen van de gemeente.

Maatschappelijk en oecumenisch netwerk

Ten aanzien van de betrokkenheid bij activiteiten in de burgerlijke gemeente (zoals de 4 mei-vieringen, herdenking in Margraten en aanwezigheid op nieuwjaarsrecepties), als ook bij oecumenische activiteiten (zoals Week van Gebed voor de Eenheid van Christenen, aanwezigheid Raad van Kerken, Euregionaal overleg, Nationale Dag van de Vrede) maakt de Kerkenraad helder beleid op welke manier de PGMH hierbij aanwezig en zichtbaar wil zijn en of er voldoende gemeentelieden zijn die dit vorm willen en kunnen geven (en wie). Hiervoor kunnen aparte werkgroepjes met ad-hoc karakter worden gevormd (bijvoorbeeld voorbereiding bijdrage 4 mei-bijeenkomst). Dit alles wordt in principe door gemeentelieden gedragen. De Kerkenraad maakt duidelijk of en bij welke van deze activiteiten professionele inzet van de predikant gewenst is.

Omdenken om ruimte te maken

De toekomst vraagt omdenken. Het vraagt loslaten van het idee dat je als kerk van alles moet aanbieden en zelf moet doen, en in plaats daarvan te leven vanuit het verlangen aan te willen sluiten bij behoeften die in de samenleving leven. Het loslaten van vooral inzet op verhuur van de gebouwen of gebruik op zondagmorgen, en daarnaast actief zoeken naar verbindende en gemeenschapsvormende sfeer en activiteiten. Het loslaten van het idee dat het kerkgebouw van jezelf is, en in plaats daarvan te leven vanuit het verlangen een woning met anderen te delen. Het loslaten van het idee dat je als kerkelijke gemeenschap alleen leeft van de zondagmorgendienst, en in plaats daarvan te leven vanuit het verlangen God te vinden daar waar mensen leven en elkaar ontmoeten. Het loslaten van de vraag 'waar ben je bang voor' met het oog op de krimpende kerk, en in plaats daarvan te leven vanuit verlangen en nieuwsgierigheid naar wat de kerk nog meer kan worden vanuit waar ze nu is en wat morgen al weer anders zal zijn. 'Let go of the past, connect with the present, expand the future' in vertrouwen op de Eeuwige die met ons is in de seizoenen van ons (kerkelijk) leven.

Dat Gij ons onderkomen zijt

~ Liedboek 816 ~

Afscheid met een zegen

Van Jan Richardson, artiest en voorganger in de United Methodist Church is de zegenbede 'And the table will be wide'. Het is voor mij een beeld van het vele moois dat in en vanuit deze kerkelijke gemeenschap gebeurt, daar waar verlangen ruimte krijgt en saamhorigheid opbloeit in organisatie, vieren, omzien en onderweg zijn met elkaar. En het raakt me als visioen, dat ik graag als zegen aan deze gemeente meegeef, om van te leven, om nu te ervaren, en om mee op weg te gaan (met een vertaling van mijn hand).

*And the table
will be wide.
And the welcome
will be wide.
And the arms
will open wide
to gather us in.
And our hearts
will open wide
to receive.*

*And we will come
as children who trust
there is enough.
And we will come
unhindered and free.
And our aching
will be met
with bread.
And our sorrow
will be met
with wine.*

*And we will open our hands
to the feast
without shame.*

En de tafel zal ruim bemeten zijn
en de ontvangst zal ruimhartig zijn
en de armen zullen wijd open gaan
om ons te verzamelen
en onze harten zullen wijd open gaan
om te ontvangen.

En we zullen komen als kinderen
die vertrouwen dat er genoeg is
En we zullen komen
ongehinderd en vrij.
En onze pijn zal worden voldaan met brood
en onze zorgen zullen worden voldaan met wijn

En we zullen onze handen openen naar het feest
zonder schaamte.

*And we will turn
toward each other
without fear.
And we will give up
our appetite
for despair.
And we will taste
and know
of delight.*

*And we will become bread
for a hungry world.
And we will become drink
for those who thirst.
And the blessed
will become the blessing.
And everywhere
will be the feast.*

En we zullen ons naar elkaar toekeren
zonder angst.
En we zullen onze honger naar wanhoop opgeven
en we zullen proeven en weten van verruking.

En we zullen zelf brood worden
voor een hongerende wereld
En we zullen zelf drank worden
voor hen die dorsten
En de gezegenden
zullen zelf tot zegen worden
En overal
zal het feest zijn.

In verbondenheid,
Harrie de Reus,
Gulpen, 19 november 2024

